

*Др Срђан Ђорђевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

УДК: 378.4

DOI: 10.46793/XVMajsko.749DJ

ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ ИНТЕГРИСАНОГ УНИВЕРЗИТЕТА *

Резиме

Аутор у раду даје осврт на сам процес интеграције универзитета. Процес интеграције, можемо констатовати, је незаустављив процес, те је само питање времена када ће се и заиста остварити у пракси. Видеће се да тај процес има како својих предности тако и својих битних недостатака, те ћемо покушати да у самом раду сва та својства и прикажемо на систематски и свеобухватан начин. Један од аргумената оних који се залажу за постојање интегрисаних универзитета је и тај да је, између осталог, то неопходно како бисмо реформисали високо образовање и како бисмо пратили развој европског и светског високог образовања. У раду ћемо видети да ли је овај аргумент одржив.

Кључне речи: *високо образовање, Универзитет, интеграција, реформа, факултет, департаман.*

1.

Друга деценија примене законских решења скројених по тзв. болоњском моделу високог образовања даје за право преиспитивање постојећег факултетско-универзитетског организационог модела високошколских установа у државном власништву. Институционализација модела високошколске едукације заслужује да буде третирана у складу са принципима ефикасности, рационалности и економичности, па је интересантно таргетирати постојећу форму државних факултета и универзитета.

Временом се показало да су факултети радији да попреко гледају ка универзитету, него да се унутар себе мењају. А заправо је реч о оном нивоу свести који тежи апсолутизацији сопствене моћи без спремности да је дели са другима.

* Рад је написан у оквиру пројекта Правног факултета Универзитета у Крагујевцу "XXI век – век услуга и Услужног права", бр. 179012, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

За почетак, подсетимо да су могуће две основне варијанте универзитетског организовања. Једна је постојећи модел скоро свих државних универзитета у Србији, који подразумева да факултети поседују својство и субјективитет правних лица која се обавезно удружују у универзитет са делом интегративних функција. Унутрашњу организацију факултети самостално прописују уз обавезу да она буде усаглашена са основним законским и универзитетским решењима, како би се испоштовали стандарди правне демократије.

Друга варијанта је интегрисани универзитет, па се успостављањем интеграције унутар гломазног система гарантује рационалност пратећих трошкова, што је предуслов боље позиције на тржишту пружања услуга високог образовања. Да је расплинути механизам управљања пословно одржив нема сумње да би га прихватили сви приватни универзитети, а управо је обрнуто, јер су сви они интегрисане форме организационог облика.

У чему се огледа суштинска разлика између ова два организациона модела? Како је функција високошколских установа стицање и трансфер знања, онда је суштина њихове делатности у аутономији стварања и формулисања студијских програма релевантних са становишта интереса друштвене заједнице и тржишта рада. А таква функција може се обезбедити, како интегрисаним, тако и неинтегрисаним универзитетом. Успех рада високошколских установа мери се квалитетом исхода знања које дипломирани студенти стичу, али и квалитетом управљања.

Када су факултети самостални да уређују унутрашњу организацију, онда и одговорност за квалитет управљања "пада" на њихов терет. У том случају део делатне енергије факултета троши се на процесе формирања управљачког и пословног тима, што је најчешће праћено поремећајем међуљудских односа. Појављује се микрополитичка борба унутар факултета, јер се као примарни интереси препознају заузимање позиција моћи и остваривање одређених привилегија, па у тим борбама долази до неретког исцрпљивања институционалне енергије. Онај ко живи од факултета и онај у коме живи факултет зна да претходно изречене хипотезе најчешће бивају потврђиване у пракси.

У случају интегрисаног универзитета факултетске управе изгубиле би део својих моћи, а факултети део сопствених прихода, јер би средства од школарина „ишла“ прво у универзитетски буџет, па се одатле трансферисала ка запосленима. Тиме би факултети били мотивисани да буду иновативни у креирању пројектних активности како би били конкурентни на тржишту научног истраживања.

Коначно, добро је очувати кредибилитет наставно-научне аутономије приликом извођења наставе и развоја научне мисли, што представља исконску окосницу дејствовања факултета. А лоше је када се аутономија универзитета поистовети са постојећим моделом његовог организовања, јер се тиме искривљује истина. Аутономија високог образовања подразумева слободу научно-истраживачког деловања и стварање услова да се његови резултати

представе и пренесу на начин који је функционалан. Свест о томе да знање нема границу не значи да не постоји граница у понашању оних којима је образовање суштина занимања.

Пре него што се осврнемо на само питање постојања односно потребе постојања интегрисаног универзитета, неопходно је да утврдимо који су то циљеви које високо образовање ставља пред себе. Циљеви ка којима се тежи су веома битни не само због наставног особља већ и због корисника услуга у високом образовању тј. студената. И сам законодавац је очигледно препознао потребу утврђивања ових циљева те је чланом три Закона о високом образовању и утврдио који су то поменути циљеви. Циљеви које високо образовање ставља у први план су преношење научних, уметничких и стручних знања и вештина, развој науке и унапређивање уметничког стваралаштва, обезбеђивање научног, уметничког и стручног подмлатка, образовање креативне популације која непрекидно усваја и ствара нова знања, обезбеђивање једнаких услова за стицање високог образовања и образовања током читавог живота, битно повећање броја становника са високим образовањем као и унапређење међународне отворености система високог образовања. Још једна одредба поменутог закона је интересантна а она се тиче аутономије универзитета и факултета у њиховом саставу. Аутономија, у смислу поменутог закона, представља право на утврђивање студијских програма, право на утврђивање правила студирања и услова уписа студената, право на уређење унутрашње организације, право на доношење статута и избор органа управљања и других органа, право на избор наставника и сарадника, право на издавање јавних исправа, право на располагање финансијским средствима, право на коришћење имовине и право на одлучивање о прихватању пројеката и о међународној сарадњи. Ова два члана поменутог закона су врло важна, јер се самим увођењем интегрисаног универзитета, доводи у питање опстајање ових одредаба, посебно члана закона који се тиче аутономије. Свакако да је код интегрисаног универзитета, резервисан мањи обим ових права, бар када је реч о департаментама који би се налазили у саставу таквог једног универзитета. По мишљењу оних који заговарају концепт односно потребу увођења интегрисаних универзитета, прва ствар која нам се намеће односи се на потребу модернизације високог образовања. Истиче се у први план да ће интегрисани универзитети моћи на много ефикаснији и рационалнији начин да остварују циљеве, мисије и визије које имају пред собом. Осим тога, не смемо ни занемарити чињеницу да се време, као једна релативна категорија, мења те да је протеком времена свака друштвена делатност подложна променама, па тако и систем високог образовања. Друштвене околности утичу на потребу промене статуса самих универзитета будући да се сам тип стручњака који се профилишу на високообразовним установама мора променити и ускладити са захтевима тржишта. С тим у вези, некада је основни циљ високог образовања био стварање уско профилисаног стручњака, способног за рад у једној тачно одређеној сфери друштвених

односа. Како се само тржиште развијало, расле су и потребе послодаваца за запошљавањем кадрова. Међутим, како су потребе послодаваца расле, растао је и број стручњака који су својим знањем и вештинама желели да допринесу развоју и афирмацији одређене друштвене области. С тим у вези, потенцијални послодавац се више није задовољавао стручњаком који ће бити само уско профилисан, већ је постојала потреба да такав стручњак има знања, вештине и компетенције које ће бити усаглашене са модерним токовима друштвених кретања. У модерном времену, од лекара се очекује не само поседовање знања, вештина и компетенција које су везане за његову струку, већ се од њега очекује и формална елементарна информатичка писменост. Ако говоримо о учитељима и професорима са друге стране, осим струке којом се баве, пожељно је да располажу знањима из области филозофије, психологије, педагогије,... Управо оваква друштвена реалност нас је суочила са питањем да ли је овакав модел студирања и функционисања Универзитета и факултета заиста и примерен данашњици. Неки од присталица интегрисаног универзитета као један од аргумената који иду у прилог оваквој организацији универзитета наводе и аргумент који је изнесен у претходно изреченој мисли. И поред тога што нама делује да је принцип интегрисаног универзитета веома далеко од нас, бар када посматрамо тачку његовог законског прокламовања, друштвена стварност нас у томе исправља. Познато нам је да је у току нека врста интеграције високих струковних школа у Академије струковних студија, па се на том примеру, може појавити оправдана бојазан да су Универзитети и факултети у њиховом саставу следећи на списку институција које чекају интеграцију.

Да бисмо на максимално објективан начин сагледали сам процес стварања и постојања интегрисаног универзитета, потрудићемо се да сагледамо како предности, тако и недостатке оваквог начина организовања и функционисања универзитета. Концепт интегрисаног универзитета је снабдевен бројним предностима. На првом месту треба истаћи стручњака чије је знање применљиво у пракси, али и стручњака који располаже широким спектром знања. Од самих стручњака се очекује да на радном месту максимално одговоре изазовима посла којим се баве, а самим тим, једно од највећих изазова јесте задовољство корисника услуга. Корисници услуга захтевају брзу, тачну и професионалну услугу, али врло често захтевају и испуњење неких услуга које и нису директно повезане са струком. Због тога, по мишљењу заговорника који се изјашњавају у прилог постојања интегрисаног универзитета, интегрисани универзитет може да створи свестраног стручњака, који је много способнији да се ухвати у решавање одређених проблема, што оних директно повезаних са струком, што оних који нису директно повезани са струком, али који су неопходни, да би се повећао квалитет услуга које се пружају. Следећи аргумент у низу може бити у исто време и предност а и недостатак. Реч је о критеријуму аутономије. Заговорници интегрисаног универзитета сматрају да је управо добра ствар да оваква организација и функционисање буде на снази зато што сматрају да се аутономија постојећих универзитета и факултета мора

ограничити. Овакав концепт ће допринети и смањењу конкуренције између факултета, која у оваквом моделу организације, итекако постоји, па чак и између факултета који нису сродни. Један од аргумената који иде у прилог концепту интегрисаног универзитета је и стварање повољније климе и радне атмосфере, него што је у постојећим приликама реч. Предност интегрисаног универзитета је и у томе што омогућава бољу сарадњу и боље односе између департмана који се налазе у његовом саставу. И сами смо свесни да се код тренутно постојеће организације Универзитета не можемо баш похвалити сувише великом жељом и потребом факултета, као организационих јединица универзитета, за одређеним видом сарадње. Осим тога, концепт интегрисаног универзитета пружа и већу могућност за развој науке и научно-истраживачког рада. Као један од аргумената се наводи и могућност да такав интегрисани универзитет организује одређене интердисциплинарне или чак мултидисциплинарне студијске програме, у чијем извођењу може учествовати више различитих департмана. На том конкретном примеру се заправо и може видети на који начин се остварује квалитетна сарадња. Наравно, шансе за формирање интердисциплинарних студијских програма постоје и у оквиру ове класичне организације универзитета, али како смо могли приметити, та шанса се и не користи на довољан начин. Као један од аргумената који иду у прилог овој тврдњи се наводи и смањење трошкова улагања у администрацију и опрему. Код интегрисаног универзитета долази до коришћења јединствених капацитета, што код класичне организације универзитета најчешће није случај. Као један од аргумената се наводи и једноставнији избор наставника и сарадника у научна односно стручна звања. То се пре свега огледа у смањењу бирократије а затим и времена које је потребно за избор. Као што нам је свима и познато, на тренутно постојећим универзитетима постоји процедура избора у звање којој се могу упутити бројни приговори. Приговори се могу упутити на рачун сложености процедуре избора, огромног броја факултетских и универзитетских тела која учествују у избору кандидата, постојања одређених тела којима се у процедури избора у звање даје много већи значај од онога који заиста имају, временски опсег трајања избора у звање. Тим поводом, појашњења ради, процедура за избор у звање редовни професор, од момента доношења одлуке о расписивању конкурса до коначне одлуке Сената Универзитета, као највишег универзитетског тела, некада траје и дуже од шест месеци. Концепт интегрисаног универзитета би у великој мери решио овај постојећи проблем.

Како смо се у претходном делу рада посветили анализи свих предности које концепт интегрисаног универзитета нуди, потребно је да сагледамо и другу страну исте теме. Потребно је да се посветимо анализи недостатака односно мана које овакав концепт организације и функционисања има. Један од недостатака се може односити и на само умањење аутономије организационих делова таквог универзитета. Департмани који би били у саставу таквог универзитета би итекако зависили у значајној мери од централних органа

интегрисаног универзитета. Најосетљивија зависност која би се могла поставити у таквим ситуацијама је зависност финансијског карактера. Департмани у саставу самог универзитета никада не би могли бити сигурни да ће им се сопствена средства, остварена по неком од основа, вратити од Универзитета. Али, са друге стране, сам концепт интегрисаног универзитета би значајно и смањено супротстављених интереса на самим департманима који би се тицали могућности управљања међу њеним члановима. Самим тим, то би допринело постепеном побољшавању међуљудских односа, чиме сада факултети и не могу баш да се похвале.

2. Закључна разматрања

Видели смо да концепт интегрисаног универзитета има како својих предности тако и својих недостатака. Савремено високо образовање у Србији све је ближе суочавању са досадашњим обликом организовања, које подразумева премер на тржишту знања. То је суочавање са стеченом навиком која ствара условни рефлекс одбране факултета од таласа организационе реформе. За разлику од свих других универзитета у ближем и даљем окружењу, Србија и даље чврсто стоји на темељима децентрализованог модела управљања, па је потребно разлучити разумевање те моћи у позитивном и негативном контексту. Добро је очувати кредибилитет наставно-научне аутономије приликом извођења наставе и развоја научне мисли, што представља исконску окосницу дејствовања факултета. Тиме се задовољава и основна сврха пружања услуга од стране установа високог образовања. Лоше је када се аутономија универзитета поистовети са постојећим моделом његовог организовања, јер се тиме искривљује истина. Лоше је када се, под изговором аутономије, заправо желе сачувати непримерене привилегије декана. Јер, у неинтегрисаном универзитету један је ректор и пар десетина декана. У неинтегрисаном - један је ректор и пар десетина шефова департмана. Позиције декана и шефова департмана нису ни приближно сличне када је реч о оним привилегијама које немају никакве везе са квалитетом наставе и науке. Између аутономије високог образовања и аутономије факултетских управа не постоји знак једнакости. Зато је неопходно отворено истаћи последице интегрисаног универзитета. Већ из самог назива наслућује се виши степен интегрисаности у процесу високог образовања. Успостављањем великих система гарантује се рационалност пратећих трошкова, што је предуслов боље позиције на тржишту пружања услуга високог образовања. Сетимо се зашто није успео концепт мултипликованих административно-руководећих позиција из времена "удруженог рада", чим се на нашим просторима појавило отворено тржиште. А додатни трошкови за руковођење факултетима једног универзитета могу однети и по пар милиона еура на годишњем нивоу.

*Srđan Đorđević, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, Univeristy of Kragujevac*

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF THE INTEGRATED UNIVERSITY

Summary

The author in this paper gives a review of the process of integration of the University. The process of integration, we can conclude, is an unstoppable process, and it is only a matter of time when it will really come true in practice. It will be seen that this process has both its advantages and its essential shortcomings, and we will try to show all these properties in a systematic and comprehensive manner. One of the arguments of those who advocate for the existence of integrated universities is that, among other things, it is necessary to reform higher education and to follow the development of European and world higher education. In this paper we will see whether this argument is sustainable.

Key words: *higher education, university, integration, reform, faculty, department.*